

PROJEKTET ROMPORTEN

”Om du vill jobba, bör du tala arbetsgivarens språk”

Romerinvandrarnas berättelser
om förmåga och osäkerhet

Diakoniss-
anstalten

ISBN 978-952-9854-50-9 (pdf)

ISBN 978-952-9854-49-3

© Stiftelsen Diakonissanstalten i Helsingfors sr 2022

Författarna: Marja Katisko & Anca Enache & Milla Jylhä

Bilder: Keramiska verk av kvinnor som deltagit i projektet Romportens lerverkstad

Hävkraft
från EU
2014–2020

Diak

Innehåll

Bakgrund till forskningsprojektet	4
Forskningens viktigaste mål och forskningsfrågor	5
Insamling och analys av forskningsmaterial	6
Etiska frågor i forskningsprojektet – etiska frågor i anslutning till forskningen	7
Synvinklar på agentskap	8
Portar till arbetslivet via arbetsprövningar och kortvariga anställningar	9
Relationellt agentskap – bundet agentskap/agentskap som bildas eller inte bildas genom relationer	11
Reflektion – slutsatser: Växelvekan, närvaro, agentskap i vardagen	12
Källor	14

Bakgrund till forskningsprojektet

De bulgariska och rumänska romernas sociala ställning i deras ursprungsländer är ofta svag. Orsakerna till att romerna emigrerar har att göra med fattigdom och diskriminering i ursprungsländerna, men också med hopp om sysselsättning och därigenom ett bättre liv. Enligt undersökningar hänför sig hindren för sysselsättning i Finland ofta till låg utbildning både på grund- och yrkesutbildningsnivå, bristande arbetserfarenhet, bristande språkkunskaper och diskriminering. (Diakonissanstalten i Helsingfors, Projektplan 2020; Enache 2020; Granqvist, Enache & Dorofte 2016). Undersökningar som gjorts i Finland om rasifierade invandrare visar att invandrare möter utslagning på den finländska arbetsmarknaden eller att de blir sysselsatta i sektorer som präglas av osäkerhet och dåliga arbetsförhållanden (Könönen, 2018). Likaså utsätts finländska romer och "synliga" invandrarromer ofta för diskriminering på grund av att de har blivit stämplade som romer. (Jauhola, Ärling, Karinen, Luukkonen, Oosi, 2019).

Romer från östeuropeiska länder som kom till Jakobstad har bosatt sig där permanent och fått jobb.

Deras anställningsförhållanden på orten kännetecknas av mångfald, flexibilitet och låga lönenivåer, vilket leder till osäkerhet i fråga om arbete och inkomster samt en känsla av tillfällighet och omyndighet. Deras förhandlingsposition på arbetsmarknaden är svag (Projektplan, Diakonissanstalten i Helsingfors 2019), vilket delvis begränsar deras verksamhetsmöjligheter.

Forskningsprojektet är en del av ett mer omfattande projekt som pågår vid Diakonissanstalten i Helsingfors och vars syfte är att öka invandrarromernas delaktighet, utbildningsnivå och sysselsättning i Jakobstad. Stärkandet av romernas delaktighet hänför sig till stärkandet av deras ekonomiska, utbildningsmässiga, sociala och kulturella levnadsförhållanden.

I början av artikeln presenterar vi forskningens huvudmål och forskningsfrågor samt frågor som gäller insamling och analys av forskningsdata. Artikeln är till sin karaktär materialorienterad, vilket innebär att vi granskar de teman som lyfts fram i materialet med hjälp av begrepp om agentskap som används inom olika vetenskapsområden. Teorin om agentskap går alltså som en röd tråd i olika kapitel i vår artikel.

I kapitlet *Synvinklar på agentskap* undersöker vi de viktigaste tvärvetenskapliga teorierna i anslutning till agentskap. I kapitlet *Mångdimensionellt byggande av agentskap och integration i arbetslivet* beskriver vi de hinder, utmaningar och möjligheter som de intervjuade mött när de söker arbete, placerar sig i arbetslivet och står utanför arbetslivet. Vi granskar också vilka resurser de har i sitt liv och i sin vardag och vad de stöder sig på. I kapitlet *bundet agentskap* undersöker vi de intervjuades erfarenheter och synpunkter på hur deras romska bakgrund påverkar placeringen på arbetsmarknaden och i samhället samt verksamhet i samfund.

I kapitlet *relationellt agentskap* granskar vi med hjälp av intervjumaterial och litteratur hur agentskap kopplar sig till relationella constellationer. Samtidigt är det sista kapitlet *närvaro, växelverkan och agentskap i vardagen* ett kapitel med slutsatser där vi diskuterar möjligheten att invandrare med romsk bakgrund blir aktiva aktörer i det finska samhället.

Forskningsens viktigaste mål och forskningsfrågor

Det viktigaste målet med forskningen är att tillsammans med invandraromerna definiera deras agentskap

- Vilka möjligheter och hinder ser romer med invandrarbakgrund när de bygger upp sitt eget agentskap?
- I vilken utsträckning avgör strukturerna och omständigheterna agentskapet för romer med invandrarbakgrund enligt deras egna erfarenheter och hurdant spelrum finns det mellan deras valfrihet och ansvar?
- Vilka dolda och synliga strukturer har romer med invandrarbakgrund mött och hur har strukturerna begränsat deras agentskap?
- Hur har invandrare med romsk bakgrund bevarat och återuppbyggt sitt agentskap?

Insamling och analys av forskningsmaterial

För undersökningen intervjuades 11 invandrarromer i Jakobstad. Erfarenhetsexperter som arbetade med projektet Romporten kontaktade intervjuobjekten. Erfarenhetsexperterna frågade vilka av deltagarna i projektet som vill delta i intervjuundersökningen. Det fanns sammanlagt 9 intervjusituationer. I tre intervjuer deltog ett par. Intervjuerna genomfördes på engelska, rumänska och bulgariska. Intervjuerna ordnades i stadshuset i Jakobstad i lokalerna för projektet Romporten. Under intervjuerna deltog den intervjuade/de intervjuade samt projektchefen Milla-Camilla Jylhä. Projektexperten Anca Enache från Diakonissanstalten deltog några gånger i intervjuerna. Tolkningen gjordes per telefon eller via Teams.

En del av de intervjuade var i arbetslivet vid tidpunkten för intervjun. De arbetar till exempel inom städbranschen eller jordbruket. Intervjuerna

genomfördes medan coronapandemin pågick, vilket ledde till att arbetena minskade inom vissa branscher, vilket ökade osäkerheten i anställningsförhållandena bland den romska befolkningen. De som deltog i intervjun var i olika åldrar: unga personer i åldern 20 år och personer över 50 år. De intervjuade har varit i Finland i olika långa tider. En del hade kommit till Finland först för ett år sedan och det fanns också personer som hade varit i landet i 10 år. Tio av dem som deltog i intervjun kom från Bulgarien och en från Rumänien.

Forskningsmaterialet samlades in genom temaintervjuer. Tema för intervjuerna i undersökningen byggdes upp med hjälp av ett teoretiskt begrepp som anknyter till agentskap. Forskningsmaterialet analyserades utifrån materialet med hjälp av en innehållsanalys som ingår i kvalitativa forskningsmetoder.

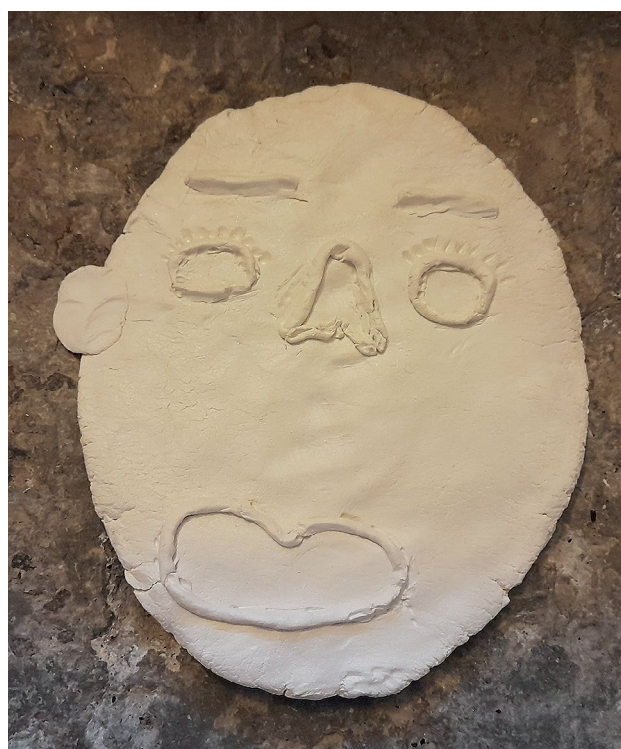
Etiska frågor i forskningsprojektet – etiska frågor i anslutning till forskningen

I vårt forskningsprojekt har vi beaktat och följt principerna för god vetenskaplig praxis, för att forskningen ska kunna anses vara etiskt godtagbar och tillförlitlig samt för att forskningsresultaten ska vara tillförlitliga. Vi har inlett en forskningsetisk utvärdering redan vid planeringen av forskningsområdet och kommer att granska etiska frågor under hela forskningsprocessen. Utgångspunkterna för god vetenskaplig praxis är bland annat inhämtande av behövliga forskningstillstånd från Diakonissanstalten i Helsingfors, omsorgsfulla och exakta förfaringsätt i forskningsarbetet, registrering, presentation och utvärdering av resultaten, en behörig hänvisning till andra forskares forskningar samt beaktande av eventuell estetik vid utvärdering och beslutsfattande. (Forskningsetiska delegationen 2012, 6.)

Etiskt tänkande har en central ställning i vårt forskningsprojekt. Vi har träffat och intervjuat invandrare med romsk bakgrund som på många sätt är i utsatt ställning både i sina ursprungsländer och i Finland. Vi har varit medvetna om att vårt forskningstema är etiskt positionerat och representerar så kallad kritisk samhällsforskning, genom vilken vi strävar efter att främja social rättvisa (t.ex. Harinen 2014, 64.) För att uppnå största möjliga tillförlitlighet är vi som forskare medvetna om vår egen roll som forskare och om vår verksamhet i intervjusituationer. Under hela forskningsprocessen har det varit viktigt för oss att vi agerar så etiskt, effektivt, ändamålsenligt och kultursensitivt som möjligt.

I forskningen om invandring och invandrare har vi dessutom varit medvetna om vår egen roll som företrädare för den s.k. majoritetsbefolkningen. Detta är förknippat med en etisk bedömning av hur vi närmar oss och granskar vardagen för de romska migranter som deltar i undersökningen och deras privatliv. Till forskningens etiska principer hör att i första hand beakta de intervjuades intressen, önskemål och rättigheter. Vi anser att

det är särskilt viktigt att de intervjuade informeras om undersökningens mål på sitt eget språk och att deras anonymitet skyddas under hela undersökningsprocessen. De kan också när som helst avbryta sitt deltagande i undersökningen om de så önskar. För de romska migranter som deltar i intervjuerna har vi delat ut samtyckesblanketter som översatts till deras egna språk och i följebrevet berättas om syftet med undersökningen. De ges möjlighet att ställa ytterligare frågor och preciseringar i anslutning till undersökningen. Vid intervjuer är tolkning alltid närvarande vid behov.

Synvinklar på agentskap

Den viktigaste teoretiska referensramen för forskningen hänför sig till begreppet agentskap. Agentskap har granskats inom många olika vetenskapsområden. I samhällsvetenskaper kan agentskap definieras som ett av de grundläggande begreppen (Giddens 1984), i psykologi är agentskap ofta kopplad till självkompetens och till agentskap under livscykeln (Bandura 2001, Hitlin & Elder 2007), i pedagogiska vetenskaper till att bygga upp utbildnings- och yrkeskarriärer (Biesta & Tedder 2007). Gemensamt för definitionen av begreppet är dess anknytning till aktivitet, initiativtagande verksamhet, autonomi samt påverkansmöjligheter och förmåga och resurser att påverka det egna livet.

När det gäller humanvetenskaper är den grundläggande frågan dock densamma: vad är förhållandet mellan de möjligheter som individen och strukturerna skapar? Såväl samhällsvetenskaper som psykologi och beteendevetenskaper betonar å ena sidan samhälleliga och strukturella förklaringar och å andra sidan förklaringar som utgår från individer. I synnerhet i samhällsvetenskaper har begrepp som klass, roll och habitus förknippats med orsaker som är frikopplade från individer. När man talar om orsaker som utgår från individer nämns ofta självkompetens, motivation, vilja, valfrihet och känsla av koherens. (Kauppila et al. 2015).

Anthony Giddens (1991) definierar agentskap som avsiktlig verksamhet som en individ utför eller låter bli att göra. Vid konceptualiseringen av samhällsvetenskaperna är det väsentliga att det egentligen inte finns några strukturer, det finns endast strukturella egenskaper hos de sociala system som består av verksamhetspraxis. I Giddens teori har strukturerna och verksamheten ett nära samband med varandra, och det centrala i tankesättet är synen på att strukturerna är dubbla. Strukturerna begränsar och bestämmer å ena sidan, men möjliggör och styr både enskilda personers och människogrupper verksamhet. Människan kommer alltså att tillägna sig och genom sin verksamhet förnya strukturerna och samtidigt också kunna utnyttja dem till sin egen fördel och som stöd för sin verksamhet. Strukturerna skapar alltså både gränser och verksamhetsmöjligheter.

Ur agentskapernas synvinkel talas det i nyliberalismen om att bygga upp ett nytt slags jag. Ett sådant jag kan tänkas innefatta tanken på en ansvarsfull aktör, en person som hela tiden är medveten om sina val och

agerar rationellt i sitt liv för att uppnå målen (se t.ex. Helne 2009). Till exempel skriver Kaarina Mäkinen (2012) om marknadsföringen av jaget, om kraven på att bli en "bra typ" som bakgrund till att agentskap byggs upp. Det är fråga om val och åtgärder som hänför sig till självutveckling och som syftar till att förbättra den egna ställningen, få erkännande och nya möjligheter i arbetslivet (se till exempel Keskitalo-Foley & Komulainen & Naskali 2010).

När man försöker anpassa en människa att vara en aktör i sitt eget liv, vill man samtidigt anknyta personen som samhällelig aktör till bytesförhållandet mellan makt och kultur. Kravet på aktivt agentskap kan ge upphov till erfarenheter av värdelöshet, otillräcklighet, rädsla och frustration. Värdet på jaget fastställs som ett utbytesvärde, men vid allt större och snabba samhälleliga förändringar kan uppnåendet av ett tillräckligt stort utbytesvärde vara utom räckhåll för många (t.ex. Silvasti & Lempiäinen & Kankainen 2014, 10–19). I de nordiska länderna definieras ofta sysselsättningen som ett sätt att bli en fullvärdig samhällsmedlem (Kvinonos, 2019). Därför är det särskilt de invandrare som inte hittar något arbete som lätt stämplas som "oönskade individer".

Portar till arbetslivet via arbetsprövningar och kortvariga anställningar

De intervjuade invandrarna med romsk bakgrund som strävat att bli delaktiga i samhället berättar om upplevelser av besvikelse och avvisande.

De intervjuade beskriver en cirkel av hopp, besvikelse och nya försök.

”Ingen har hjälpt mig. Under intervjun frågar de om jag har körkort? Sedan måste jag vänta. Och jag väntar och väntar och väntar. Och ingenting händer, alla är vänliga, men ingen ringer” (intervju 6 kvinna).

De intervjuade har blivit sysselsatta i kortvariga anställningar. En del har placerats i arbetsprövningar, men övergången till arbetslivet har inte lyckats. Ett hinder för sysselsättning är ofta brist på tillräckliga språkkunskaper. De flesta av de intervjuade talar bulgariska, rumänska eller romska. Arbetsgivarna förväntar sig att arbetssökande talar finska eller svenska. Dessutom har de intervjuade sällan varken nätverk eller kontakter till eventuella arbetsgivare i regionen. För att ta emot vissa arbetsplatser krävs det att man har egen bil, eftersom det inte finns regelbunden kollektivtrafik på orten.

Först bodde jag (---) och arbetade på campingplatsen. Jag klippte gräs med en traktor; jag målade väggar. (---) jag arbetade först i en nöjespark. Men nu är den stängd. Jag arbetade i 6 år för ett företag som drev en nöjespark och en campingplats, men alltid som praktikant. (intervju 11, man)

Arbetsmarknadsundersökningar visar att till exempel ras och kön inte längre definierar indelningen i ”goda” eller ”dåliga” jobb såsom tidigare. Undersökningar visar att denna indelning i dag i högre grad bestäms av atypiska anställningar samt dåligt avlönade arbeten, som erbjuds särskilt till invandrare (t.ex. Hudson 2007). Förutom atypiska anställningsförhållanden bestämmer medborgarskapet också mer placering i dåliga anställningsförhållanden än ras och kön (ovan nämnda verk). Enligt Laura Mankki och Markku Sippola (2015) fäster de så kallade ”teorierna om det nya arbetet” och undersökningar om prekarisering uppmärksamhet

vid osäkerheten som en ny norm för arbetsmarknaden och livet. Normen för osäkerhet beskriver enligt vår åsikt väl arbetsmarknadsställningen i Finland för de invandrare med romsk bakgrund som vi intervjuat.

Flera av de intervjuade betonar betydelsen av egen aktivitet och utnyttjandet av egna nätverk för att hitta arbete. I undersökningen av agentskap har *aktivt agentskap* granskats ur många olika vetenskapsområdets perspektiv. Inom psykologi kopplas agentskap ofta till självkompetensen och till agentskap under livscykeln (Bandura 2001, Hitlin & Elder 2007), i pedagogiska vetenskaper till att bygga upp utbildnings- och yrkeskarriärer (Biesta & Tedder 2007). Gemensamt för definitionen av begreppet är dess anknytning till aktivitet, initiativtagande verksamhet, autonomi samt påverkansmöjligheter och förmåga och resurser att påverka det egna livet.

TE-byrån har aldrig hjälpt mig. Jobben hittar man genom att ringa direkt till chefen eller via vänner (intervju 3, man)

” människan måste vara vaken och söka själv (arbete och möjligheter) (intervju 3, man)

Den sociologiska forskningen ser agentskap som växelverkan mellan individer och samhällsliga strukturer och institutioner (såsom välfärdsservicesystemet, arbetsförmedlingstjänsterna eller FPA). Tvärvetenskaplig forskning om livscykeln å sin sida ser individerna bygga upp sin egen livscykel genom den struktur av samhällsliga och kulturella möjligheter som den sociala miljön erbjuder dem. (Kauppila & Kauppila 2015.) Utifrån det sistnämnda perspektivet har de intervjuade romernas agentskap byggt på inofficiella strukturer och nätverk som ofta står utanför samhället.

Släktingar till de intervjuade personerna med romsk bakgrund som tidigare flyttat till orten samt vänner och lokala invånare som deltar i andliga rörelser är viktiga:

”släktingar har hjälpt, min bror har hjälpt mig att få jobb” (intervju 3, man)

”stor sak, viktigt för alla i familjen, bröder, systrar, föräldrar, fru... alla för (till Finland) på samma gång. Och det är viktigt att vara i arbetslivet” (intervju 1, man)

”Hur hittade jag TE-tjänsterna... Det fanns en man i Jakobstad. Han bodde i ett hus. Det fanns en kyrka på första våningen och mannen bodde på andra våningen. Han var präst. Jag hade ingen övernattningsplats och han bjöd in mig till sitt hem. Jag hjälpte honom och ibland tog han med mig till jobbet. Jag betalade ingen hyra. Han sa, ”Du har inga pengar, men du kan hjälpa mig någon gång. Sedan sa han: ”Jag försöker hitta ett jobb åt dig. Jag gick till TE-byrån med honom. Han talade deras språk och sade (till tjänstemannen): ”Han bor hos mig, han har familj, han har inga papper, ingen hjälper honom, vad borde han göra? Sedan skickade de mig till polisstationen så att jag kunde registrera mig. Han hittade ett ställe där jag kunde prova på att jobba. Jag jobbade där i sex år. Han träffade ägaren tillsammans med mig och sade att man kan lita på mig. Han gick i godo för mig. Jag fick arbeta i tre dagar (provanställning). När de såg mig måla två stugor på insidan och utsidan, kom ägaren och sade att jag får fortsätta. (intervju 11, man)

De i Finland bosatta släktingarnas och det romska samfundets betydelse var viktig för de intervjuade. De intervjuade talade dock också om sin önskan om egen autonomi och oberoende av andra människor, släktingar och i synnerhet samhälleliga institutioner, såsom FPA eller TE-tjänsterna.

Inom många vetenskapsområden är man eniga om att det är meningsfullt att tala om agentskap endast när individen har möjlighet att agera, göra val och ge en situation betydelse (t.ex. Ronkainen 2008.) Då tar analysen av agentskap också ställning till begreppen makt och frihet. Till exempel Bourdieu (1990) anser att individens verksamhet bestäms genom och möjliggörs av samhälleliga, sociala, kulturella och materiella strukturer. Olika uppfattningar om agentskap öppnar alltså olika perspektiv på individens verksamhetskapacitet i förhållande till de strukturer som omger dem (Silvonen 2015).

”ett bättre liv skulle innebära att jag kunde studera och inte vara beroende av någon (intervju 2, man)

I Anca Enaches (2020) undersökning om uppbyggnaden av de romska barnens agentskap betonar forskaren att det viktiga i agentskapet är dels de människor som omger dem, den kulturella och sociala praxisen, institutionerna och miljöerna, dels deras egna minnen, färdigheter och fysiska omgivning. Enligt Enache handlar det inte bara om att uppnå autonomi i de romska barnens agentskap, utan snarare om att bygga upp relationer med släkten, familjen och de omgivande sociala strukturerna. Det är också viktigt att beakta begränsningarna i agentskapet: ras, ålder, kön och medborgarskap bildar sociala strukturer och kategorier som i sin tur formar barnens agentskap i familjens invandringsprocess. Till exempel begränsar familjens svåra ekonomiska situation barnets och familjens agentskap, men samtidigt kan svåra levnadsförhållanden bli en styrka när det gäller att bygga upp agentskapet.

De intervjuade berättar att deras agentskap och aktivitet är kopplade till barnens välbefinnande:

”jag är initiativrik. I Bulgarien hade jag inte möjlighet att skapa en bättre framtid (för barnen), vilket är anledningen till att jag är initiativrik. Jag vill att mina barn inte ska sakna någonting (intervju 3, man)

”Jag är beredd att ge mina barn vad som helst” (intervju 3, kvinna)

De som deltog i intervjun utövar sitt agentskap inte bara i Jakobstad utan också i sina hemtrakter i Bulgarien eller Rumänien. En del har fler kontakter med släktingar som bor i hemlandet än andra. De flesta intervjuade pratar om kontakter med vänner och släktingar. De reser också till sitt hemland varje år. Vid tidpunkten för intervjuerna gjordes inga resor på grund av pandemin. En del av de intervjuade talade om att renovera byggnader i hemlandet eller att bygga en ny byggnad där. Även om ingen av deltagarna talade om att flytta tillbaka till Bulgarien eller Rumänien för närvarande, deltar de i underhållet av fastigheterna i ursprungslandet, om den ekonomiska situationen tillåter det. Undersökningar om invandring visar att penningöverföringar ofta hänför sig till fastigheter, hus är ett uttryck för framgång och social rörlighet (Lopez 2015). Även i fråga om de romer från Bulgarien och Rumänien som bor i Jakobstad syns möjligheterna till framgång och välfärd mer konkret på hemorterna än i Finland (Grill 2016). Sammanfattningsvis bedriver invandrarrörelserna sitt agentskap över gränserna när de har sociala relationer med vänner och släktingar i hemlandet och de investerar också kapital i byggprojekt i sitt ursprungsland.

Relationellt agentskap – bundet agentskap/agentskap som bildas eller inte bildas genom relationer

I ett relationellt agentskap granskas en individs agentskap som en del av sociala relationer och som en förmåga att orientera sig i det alltmer komplexa livsnätverket (Vanhalakka-Ruoho, 2015, 40–44.) Bandura (2006) strukturerar agentskapet som en kognitiv, självreglerande och reflexiv process. Då framhävs interaktivt agentskap som skiljer från agentskap som helt bestäms utifrån individen och å andra sidan mekaniskt från det agentskap som regleras av omgivningen. Emirbayer och Mische (1998) definierar relationellt agentskap som ett agentskap som uppstår till följd av växelverkan. Detta innebär att agentskapet inte är fristående från de sociala systemen och maktförhållandena, men inte heller uteslutande dikterad av dem.

Interaktivt, relationellt agentskap innebär helt enkelt att en person inte utövar sitt agentskap i ett vakuum, utan förhållandet mellan människan och omgivningen är dynamiskt och interaktivt. Den materiella, sociala och kulturella miljön påverkar människor genom att ge förutsättningar för verksamhet och socialt umgänge.

De intervjuade beskriver de situationer och perioder genom vilka de har lärt sig att dölja eller tiga om sin romska bakgrund:

“Numera när du säger att du är från Rumänien, tar de avstånd. För de har sett på TV vad som händer i Helsingfors. Därför. Tidigare, när finländarna såg att att du var fattig, kunde de köpa dig en låda med mat. De var mycket vänliga”.

(intervju 11, man)

Forskarna talar också om *bundet agentskap* (Aaltonen 2013), vilket innebär att verksamheten kopplas till den sociala kontexten. Detta innebär att aktörerna fäster sig vid flera temporala och relationella arrangemang. För att man ska kunna nå verksamheten måste man placera den i en tidsdimension. I intervjuerna

framgår sammanflätningen av agentskapet och verksamhetens tidsdimension, till exempel i ovanstående materialutdrag, där de intervjuade med tiden och utifrån sociala situationer har lärt sig att dölja och tiga om sin bakgrund. Intressant nog bär de intervjuade också på stigmatiseringar som skapats för invandrare med romsk bakgrund som redan kommit tidigare.

De intervjuade berättar:

“När jag kom hit frågade arbetsgivarna var jag kom ifrån. När jag svarade från Bulgarien, sade de, aha. Före mig har det kommit människor som har gjort något som inte är rätt. Vi måste ta konsekvenserna. Vi måste betala för de fel som de gjort. Av arbetsgivarens tonfall hör man, att aha, du är från Bulgarien eller Rumänien” (intervju 1, man)

“Jag vet inte... vi har fått ett dåligt rykte. Nya invandrare får betala för misstag som begåtts av dem som kom tidigare. Det är inte allas fel. Tidigare fick du jobb, gick till banken och fick ett lån, det här var för 10 år sedan, sen kanske någon inte betalade sitt lån, och det har skapat en negativ stämpel” (intervju 1, man)

Verksamheten bör därför inte enbart ses som en ensidig, framåtblickande process, utan som en intern kamp och ihärdighet från aktörens sida. (Honkasalo m.fl. 2004). Även om agentskap inte är någon egentlig konkret verksamhet är individen däremot medveten om sina egna och andras möjligheter och begränsningar (Lehtola 2013, 5–6). I samhällsvetenskapen diskuteras individens möjlighet att bygga upp sitt eget livs ”jag” genom en reflexiv process (t.ex. Giddens 1990) där man utvecklas till aktörer och kan kontrollera sitt eget liv.

Reflektion – slutsatser: Växelvekan, närvaro, agentskap i vardagen

I samhällsvetenskapen diskuteras individens möjlighet att bygga upp sitt eget livs "jag" genom en reflexiv process (t.ex. Giddens 1990) där man utvecklas till aktörer och kan kontrollera sitt eget liv. Inom många vetenskapsområden är man i vilket fall som helst enig om att det är meningsfullt att tala om agentskap endast när individen har möjlighet att agera, göra val och ge en situation betydelse (t.ex. Ronkainen 2008.) Då tar analysen av agentskap också ställning till begreppen makt och frihet. Till exempel Bourdieu (1990) anser att individens verksamhet bestäms genom och möjliggörs av samhälleliga, sociala, kulturella och materiella strukturer. Olika uppfattningar om agentskap öppnar alltså olika perspektiv på individens verksamhetskapacitet i förhållande till de strukturer som omger dem (Silvonen 2015).

I början av artikeln skrev vi förutom om den reflexiva processen med "jaget" och uppbyggnaden av agentskapet (Giddens) också om ideal som hör till nyliberalismen, där individen bygger upp ett "nytt slags jag" som ansvarsfull person som är medveten om sitt agentskap och dess möjligheter. Enligt Tiina Silvasti m.fl. (2014) är det fråga om att anpassa individen till att vara aktör i sitt eget liv, varvid man samtidigt vill fästa individen som samhällsaktör till bytesförhållandet mellan makt och kultur. Kravet på aktivt agentskap kan ge upphov till erfarenheter av värdelöshet, otillräcklighet, rädsla och frustration. Värdet på jaget fastställs som ett utbytesvärde, men vid allt större och snabba samhälleliga förändringar kan uppnåendet av ett tillräckligt stort utbytesvärde vara utom räckhåll för många.

Även om agentskap inte är någon egentlig konkret verksamhet är individen däremot medveten om sina egna och andras möjligheter och begränsningar (Lehtola 2013, 5–6). De romska invandrare vi intervjuade var mer medvetna om sina begränsningar än om sina möjligheter. Att dölja sin egen bakgrund och tåga om den är en del av de upplevda faktorer som begränsar verksamheten. Intervjuerna ger en bild av den isolering de känner gentemot det finländska samhället. Detta kan bero på bristande språkkunskaper eller dåliga språkkunskaper, men det kan också bero på en viss marginalisering på grund

av den dåliga arbetsmarknadssituationen. På grund av de arbetserfarenheter som är bundna till korta anställningsförhållanden, enbart arbetspraktik och den dåliga ställningen på arbetsmarknaden är den ekonomiska situationen också dålig för enskilda personer och familjer.

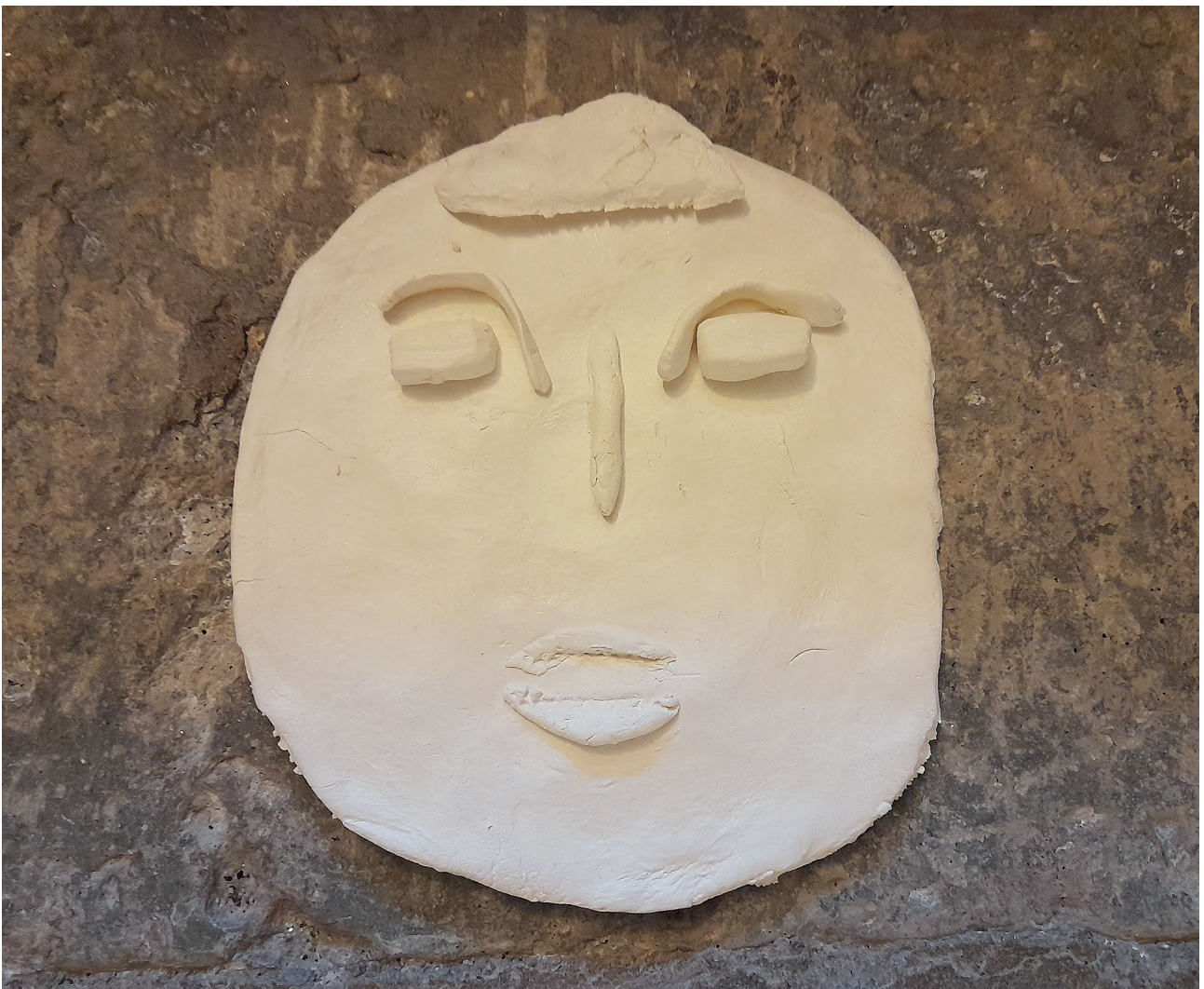
Flera undersökningar visar att invandrare som anländer till Finland oavsett invandringsstatus önskar bli sysselsatta på arbetsmarknaden och integreras i det finländska samhället via arbetsmarknaden (t.ex. Nieminen & Sutela & Hannula 2015). Laura Mankki och Markku Sippola (2015) konstaterar i sin undersökning att ojämlikheten på den finländska arbetsmarknaden inte helt kan förklaras till exempel i ljuset av segregationsteorier. Segregation på arbetsmarknaden innebär i arbetsmarknadsundersökningen att sociala grupper differentieras. Enligt forskarna ger intersektionalitetsteorin – dvs. analysen av intersektionella skillnader – en möjlighet att förstå arbetsmarknadsstatusen för den heterogena befolkningen med invandrarbakgrund mer mångfacetterat än tidigare. När det gäller invandrare med romsk bakgrund innebär intersektionalitet en samtidig granskning av flera faktorer och skillnader som är relaterade till individen (t.ex. kön, etniskt ursprung, socioekonomisk ställning).

Enligt den traditionella sociologiska uppfattningen om aktören definieras agentskap som en rationell, aktiv, individuell och autonom verksamhet som medför förändring (t.ex. Giddens 1984, 9). Som kritik mot Giddens teori definierar bland annat Archer (2000) agentskap som en intentionell, målinriktad process som är inramad av strukturella och kulturella randvillkor antingen genom att verksamheten förhindras eller möjliggörs. Kritiken mot rationellt agentskap kan sammanfattas så att begreppet individuellt agentskap inte anses tillräckligt beskrivande för verksamhetens mångfald, bundenhet och tidsmässiga orientering (t.ex. Honkasalo m.fl. 2014).

Agentskap hos invandrare med romsk bakgrund kan uppfattas som ett s.k. litet agentskap (se Honkasalo 2008), som är passiv verksamhet och som inte

automatiskt leder till betydande förändringar i individens liv eller samhälle. Snarare kännetecknas agentskap hos invandrare med romsk bakgrund av tystnad, stödet till barn och familj samt av samfundets och släktens betydelse. Deras agentskap är inte individuellt beslutsfattande om livet utan anknyter på många olika sätt till samhälleliga institutioner, såsom Arbetskraftsmyndigheterna och FPA. Deras agentskap är inte målinriktat och rationellt utan snarare ett agentskap som är kopplat till vardagen genom agentskap. Deras agentskap kan framstå som osynligt och passivt samt som tigande om sin egen etniska bakgrund. Ändå är deras agentskap uthålligt och anpassningsbart samt val av ett mindre dåligt alternativ.

I det institutionella servicesystemet bör man fästa uppmärksamhet vid att invandrare med romsk bakgrund har ett tyst agentskap, på deras uthållighet och deras sociala relationer. För att vinna förtroende bör man se vilka resurser, personliga förmågor och nätverk som står till deras förfogande. Det är viktigt att man "lyhört" lyssnar på personer med romsk bakgrund när man talar med dem om personens och familjens liv, vardag och delaktighet. Deras agentskap framstår inte nödvändigtvis som en rationell, individuell uppbyggnad av jaget baserad på aktiv verksamhet utan snarare som ett agentskap som uppstår i relationella förhållanden. relational agency constructed in a relationship.

Källor

Aaltonen, Sanna (2013) **“Trying to push things through”: Forms and bounds of agency in transitions of school-age young people**, *Journal of Youth Studies*, vol 16, no. 3, 375–390.

Bandura, Albert (2001) **Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective Annual Review of Psychology** Vol. 52: 1–26 (Volume publication date February 2001) Department of Psychology, Stanford University, Stanford, California.

Bandura, Albert (2006) **Towards a psychology of human agency. Perspectives on psychological science**, 1(2), 164–178.

Biesta, Gert & Tedder, Michael (2007) **Agency and learning in the lifecourse: Towards an ecological perspective**. *Studies in the Education of Adult*. Volume 39, issue 2.

Bourdieu, Paul (1984) **Distinction. A social critique of the judgement of taste**. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Enache, Anca (2020) **EU Roma and Urban Citizenship in Helsinki: Ethnographic Encounters and Experiences In Mobilising for Mobile Roma Solidarity Activism in Helsinki in the 2000s–2010s**. Eds. Aino Saarinen, Airi Markkanen and Anca Enache (red.) *Osuuskunta Trialogi - TRIA & Trialogue Books* 2020, 58 – 74.

Giddens, Anthony (1991) **Modernity and self-identity: Self and society in the late-modern age**. Cambridge: Polity Press.

Granqvist, Kimmo & Enache, Anca & Dorofte, Mihaela (2016). **Local engagement for Roma inclusion. Locality study**. Helsinki (Finland) FRA European Union Agency for Fundamental Rights.

Harinen, Päivi (2014) **Laskevan argumentaation logiikka – nollatutkimuksen lähtökohtako?** I verket Lotta Haikkola, Niko Pyrhönen, Merja Pentikäinen och Teemu Pauha (red.) *Ulos kammioista! Muuttoliikkeiden etnisyyden tutkimus yhteiskunnallisena vaikuttamisena*. Helsingfors: Etnisten suhteiden ja kansainvälisen muuttoliikkeen tutkimuksen seura ETMU ry, 57–65.

Helne, Tuula (2009) **Kilpailuyhteiskunnan tabut ja niiden (vähemmän) inhimilliset ja (vähemmän) sosiaaliset seuraukset**. I verket Merja Laitinen & Anneli Pohjola (red.). *Tabujen kahleet*. Tammerfors: Vastapaino, 19 – 42.

Stiftelsen Diakonissanstalten i Helsingfors sr (2020). **Projektplan (2020)**.

Hitlin, Steven & Elder, Glenn. H (2007) **Time, self, and the curiously abstract concept of agency Sociological Theory**, 25(2), 170–191.

Kauppila, Päivi Annika & Silvonon, Jukka & Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2015) (red.) **Toimijuus, ohjaus, elämäntulkku**. Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Education, Humanities, and Theology. II. University of Eastern Finland. Joensuu.

Katisko, Marja (2020) **Yksintulleiden nuorten moniulotteinen toimijuus**. I verket Markku Niskanen & Tuija Åstedt (red.) *Näkökulmia monikulttuurisen lapsen ja perheen omaavan lapsen ja perheen tukemiseen*. Stiftelsen Diakonissanstalten i Helsingfors. Grano.

Keskitalo-Foley, Seija & Komulainen, Katri & Naskali, Päivi (2010) **Risto Reipas riskinottaja. Koulutuspolitiikan tavoitteleva ihannekansalainen**. I verket Katri Komulainen & Seija Keskitalo-Foley & Maija Korhonen & Sirpa Lappalainen (red.). *Yrittäjyyskasvatus hallintana*. Tammerfors: Vastapaino.

Bilaga

.....
Mankki, Laura & Sippola, Markku (2015) **Maahanmuuttajat suomalaisilla työmarkkinoilla. Intersektionaalisuus ja ”hyvä kansalainen” työmarkkina-aseman määrittäjänä.** Työelämän tutkimus 13 (3) 2015.
.....

Nieminen, Tarja & Sutela, Hanna & Hannula, Ulla (2015) **Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014.** Statistikcentralen.
.....

Ronkainen, Suvi (2008) **Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus.** Yhteiskuntapolitiikka 73:4, 388–401.
.....

Silvasti, Tiina, Lempiäinen, Kirsti & Kankainen, Tomi 2014. **Eriarvoisuuden uudet paikat.** I verket Kirsti Lempiäinen & Tiina Silvasti (red.) Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa. Tammerfors: Vastapaino, 7–19.
.....

Silvonen, Jussi (2015) **Toiminta ja suhteet – neljä fragmenttia toimijuudesta.** I verket Kauppila Päivi Annika & Silvonen, Jukka & Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2015) (red.) Toimijuus, ohjaus, elämäntulkku. Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Education, Humanities, and Theology. II. University of Eastern Finland. Joensuu.
.....

Forskningsvetiska delegationen (2012) **God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland.** Forskningsvetiska delegationens anvisning 2012.
.....

Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2015) **Toimijuus ja suunnanotto.** I verket Kauppila Päivi Annika & Silvonen, Jukka & Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2015) (red.) Toimijuus, ohjaus, elämäntulkku. Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Education, Humanities, and Theology. II. University of Eastern Finland. Joensuu.
.....

Ramen för temaintervjuerna består av diskussionsområden:

Min egen känsla: Hur känner jag?

Självkompetens: Hur stärka självkompetensen?

Påverkansmöjligheter: Hur kan man som invandrare förbättra sina egna påverkansmöjligheter i arbetslivet?

Initiativförmåga/motivation: Hur påverkar den egna motivationen de egna möjligheterna att få arbete?

Effekten av andra/nätverkande. Vilken betydelse har andra personer/nätverk?

Modigt för människo- värdets skull

Diakoniss-
anstalten

Alppikatu 2, 00530 Helsinki · www.hdl.fi